

Risto Harisalo

VALTIO TIETÄMÄTTÖMYYDEN JOHTAJANA

Johdanto

Yhteiskunnassa on tuskin toista valtion kaltaista instituutiota, josta ihmisillä on niin erilaisia ja jopa toisilleen täysin vastakkaisia käsityksiä, odotuksia ja toiveita. Tämä havainto koskee kansalaisten lisäksi myös valtiota tutkineita teoreetikkoja. He puhuvat valtiosta ikään kuin se olisi selkeästi määriteltävissä oleva yksiulotteinen ilmiö. Valtiolla on kuitenkin monet erilaiset kasvot ja ilmenemismuodot, joista on vaikea rakentaa kokonaiskuvaa.

Tiedämmekö todella mistä puhumme, kun puhumme valtiosta? Kuinka valtio pitäisi määritellä ja ymmärtää? Millaisia tehtäviä valtiolle olisi mahdollista antaa? Mitä kansalaiset voivat odottaa valtiolta? Milloin ja missä tarkoituksessa voidaan puhua valtiosta? Kun meillä ei ole pitäviä vastauksia näihin kysymyksiin, on helppoa ymmärtää valtion kehittämiseen liittyvät vaikeudet.

Tässä artikkelissa etsitään vastausta kysymykseen, kuinka valtio voisi parhaiten toimia yhteiskunnan hyväksi. Kysymys ei ole suinkaan uusi, sillä sitä pohtineet tutkijat ovat tarjonneet ongelman ratkaisuksi valtion demokraattisuuden vahvistamista, taloudellista elinvoimaa, organisatorista toimintakykyä, päätöksenteon rationaalisuutta ja val-

taoikeuksien lisäämistä. Näitä asioita pohtiessaan he ovat olettaneet, että heidän suosituksiaan noudattava valtio tuottaa automaattisesti myönteisiä yhteiskunnallisia vaikutuksia.

Artikkelissa on kaksi osaa, joista ensimmäisessä luodaan yleispiirteinen kuvaus valtioiden kehityksestä. Tarkastelu osoittaa, että ei ole olemassa vain yhtä valtiota vaan monia erilaisia valtioita. Toisessa osassa esitetään edellä mainituille valtion kehittämisen painopisteille vaihtoehto, johon on toistaiseksi kiinnitetty yllättävän vähän huomiota.

Valtion monet kasvot

Kaupunkivaltiot

Antiikin Kreikan kaupunkivaltioita voidaan pitää nykyisten valtioiden alkumuotoina. Kaupunkien tarkoituksena oli mahdollistaa kansalaisten hyvinvointi, edistää kaupunkien välistä vuorovaikutusta ja luoda kaupungeille järkevä fyysinen rakenne ilman muureja (Mumford 1989, 157). Esimerkiksi Ateenasta kehittyi Perikleen hallituskaudella hyvinvointivaltio, jonka kansalaisilleen tarjoamat edut ovat yhä edelleen verrannollisia nykyisten hyvinvointivaltioiden tarjoamiin etuihin (Langby 1993, 99).

Kaupunkivaltioiden toinen kehityskausi käynnistyi 1100-luvulla Rooman keisarin ja paavin vallan menettäessä otettaan. Tuolloin kauppaa keskenään käyvät kaupungit – Hansakaupungit – saivat mahdollisuuden vahvistua ja elvyttää Antiikin kaupunkivaltioiden perinnettä. Renessanssin Italia erilaisine itsenäisine kaupunkeineen muistuttaa erehdyttävästi Antiikin Kreikan olosuhteita (Weber 1992, 151–53).

Hansaliittoon kuuluvat kaupungit kehittivät yhteistä kauppaa ja suojelivat keskinäisiä etujaan. Lyypekki on ollut tässä kehityksessä johdettava kaupunki 1350-luvuilta lähtien. Hansaliiton kaupunkeja voidaan perustellusti pitää Euroopan Unionin ensi askeleina. Kun itsevaltaisten kuninkaiden johtamat valtiot alkoivat vahvistua 1400-luvun lopulta

alkaen, Hansaliiton kaupungit menettivät niille suhteellisen nopeasti valtaansa. Tästä huolimatta eräissä läntisen Euroopan maissa kaupungit pystyivät säilyttämään omia valta- ja etuoikeuksiaan.

Kaupungit – kaupunkivaltiot – joutuivat odottamaan uutta tulemistaan aina 1900-luvun puolen välin jälkeiselle ajalle, jolloin alettiin aavistella teollisen yhteiskunnan muuttumista informaatioyhteiskunnaksi. Informaatioyhteiskunnan uudessa taloudellisessa logiikassa kaupunkitaloudet olivat valtiota huomattavasti joustavampia ja mukautuvampia (Toffler 1990, Masuda 1990). Tässä ajattelussa luovien ja taloudellisesti vahvojen kaupunkien ympärille kehittyneet alueet ovat syrjäyttäneet kansallisvaltiot taloudellisen elämän asianmukaisina perusyksikköinä (Ohmae 1995; Jacobs 1970; Andersson 1985).

Totalitaariset valtiot

Antiikin Kreikan ja keskiajan kaupunkivaltioille oli yhteistä kaupunkityrannian esiinnousu ja pyrkimykset sen pystyttämiseksi (Weber 1992, 143). Esimerkiksi Platonia pidetään totalitaarisen valtion teoreetikkona (Popper 1974). Totalitaariselle valtiolle on tunnusomaista yksi ainoa muut poissulkeva totuus, jonka avulla tavoitellaan ennalta määrättyä sopusointuista ja täydellistä järjestystä. Historian kuluessa ihmisillä on kiistatta enemmän kokemusta totalitaarisista valtioista kuin muista valtioista.

Totalitaariset valtiot voidaan jakaa karkeasti kolmeen ryhmään, jolloin ensimmäiseen ryhmään kuuluvat ne diktatuurivaltiot, joissa hallitsijat käyttävät säälimättä mieli- ja pakkovaltaa tavoitteittensa ja asemansa pönkittämiseksi. Tähän ryhmään kuuluvissa valtioissa kansalaisilla ei ole sanansijaa siihen, kuinka heitä hallitaan ja millaisiin tarkoituksiin heitä käytetään.

Toiseen ryhmään ovat kuuluneet itsevaltaiset kuningaskunnat, joissa valta periytyi ja kansalaisia kohdeltiin alamaisina. Aikaa myöten kuninkaasivat mukautuneet demokratian ja parlamentarismien vaatimuksiin säilyttäen siten muodollisen aseman valtion johdossa. Näitä maita ovat tällä hetkellä esimerkiksi Ruotsi, Norja ja Hollanti.

Kolmanteen ryhmään luetaan kuuluvaksi ne valtiot, jotka ovat edistäneet jotain tiettyä poliittista ideologiaa kuten sosialismia. Toisen maailmansodan jälkeen huomattava joukko valtioita Euroopassa, Afrikassa ja Aasiassa kuului tähän ryhmään. Sosialismin romahduksen jälkeen monet näistä valtioista ovat etsineet itselleen uutta suuntaa.

Liberaali valtio

Historiallisessa katsannossa liberaali valtio on totalitaaristen valtioiden vastavoima. Liberaali valtio syrjäytti vapaalla yrittäjyydellä esikapitalistiset monopolit ja perustuslaillisella ja demokraattisella hallinnolla itsevaltaisen ja totalitaarisen hallintotavan sekä edisti ihmisten vapautta kaikenlaisista keinoitekoisista esteistä. (Mises 1985.) Vasta liberaali valtio mahdollisti yrittäjyyden ja pakotti valtiovallan suojassa toimivat monopolit avoimeen kilpailuun markkinoilla. Liberaalissa valtiossa tavalliset ihmiset pystyivät ensimmäisen kerran määräämään valinnoillaan taloudellisen kehityksen suunnan.

Liberaali valtio sitoi valtiovallan toiminnan perustuslakiin rajoittaen siten julkisen mielivallan määrää ja tehden valtion toiminnan ennustettavaksi. Liberaali valtioteoria osoitti, että laki edustaa organisoitua oikeudenmukaisuutta eikä vaihtuvien hallitsijoiden mieli- ja pakkovaltaa (Bastiat 1996). Lain tehtävänä on kohdella ihmisiä tasa-arvoisesti lain edessä eikä toimia erilaisten etujen ja hyötyjen tarjoajana erilaisille organisoituille ryhmille. (Mises 1985, 28). Demokratia ei ole maallisen hyvän sampo vaan kansalaisten käytössä oleva keino suojella itseään valtiovaltaa vastaan (Mises 1985, 41).

Ennen liberalismia ihmiset elivät köyhyydessä ja osattomuudessa, joiden mittakaavaa ja syvyyttä on tänään mahdotonta ymmärtää. He elivät harvojen autoritaaristen hallitsijoiden vallan alla vailla mahdollisuutta edes pieneen määrään omaa tahtoa ja vapautta. Liberaali valtio vapautti heidät monista erilaisista keinoitekoisista vapauden rajoitteista, teko, jonka potentiaalia ihmisten on edelleen vaikea tajuta ja joka valitettavasti askarruttaa monia.

Liberaalia valtiota kutsutaan usein myös oikeusvaltioksi (*Rechtsstaat*), jossa ihmiset voivat olla varmoja siitä, että heitä kohdellaan yhdenmukaisesti lain edessä. (Hayek 1960, 202). Ollakseen oikeusvaltio sillä ei voi olla kovin monia erilaisia tehtäviä (Hayek 1960, 197), olosuhde, jonka vuoksi sitä kutsutaan halveksien yövartijavaltioksi. Oikeusvaltio tarjoaa ihmisille lakien hallinnon ja on vaihtoehto sel-laiselle valtiolle, jossa ihmisiä hallitaan poliittisilla tavoitteilla.

Eettinen hyvinvointivaltio

Hyvinvointivaltio on liberaalin valtion antiteesi. Tämä käy hyvin ilmi Hegelin valtioteoriasta, jossa hän jakaa valtion kehityksen kolmeen vaiheeseen (Vincent 1987). Hegel kutsuu ensimmäistä valtion kehitysvaihetta ulkoiseksi valtioksi, jollaisena hän pitää liberaalia valtiota, jossa perustuslaki rajoittaa ja säätelee valtion toimintaa, kansalaiset ovat vapaita toimimaan omien mieltymystensä mukaan ja valtio on puolueeton tuomari heidän välisissä kiistoissaan.

Kun valtio aktivoituu aktiivisesti kehittämään yhteiskuntaa, ulkoinen valtio alkaa muuttua poliittiseksi valtioksi. Poliittisessa valtiossa valtiovalta ottaa yhä enemmän vastuuta kansalaisten elämään vaikuttavista sosiaalisista ja taloudellisista olosuhteista. Poliittinen valtio suunnittelee ja ohjaa kehitystä kansalaisten puolesta. Poliittinen valtio kehittää kykyään muotoilla ihmisten tavoitteista ja resursseista kansallisia ohjelmia.

Hegelin ajattelussa kolmas valtion kehitysvaihe eettinen valtio edustaa valtiollisen kehityksen huipentumaa, valtion ja kansalaisten myyttistä yhteyttä. Eettisessä valtiossa ihmiset suosivat kollektiivisia ohjelmia yksilöllisten pyrkimysten sijasta. Eettinen valtio kehittää yhteiskuntaa kunnianhimoisilla kansallisilla sosiaalisilla, kulttuurillisilla ja taloudellisilla ohjelmilla, joihin sisältyvä viisaus ja näkemyksellisyys ylittävät yksittäisten ihmisten viisauden ja näkemyksellisyyden. Hegelin eettinen valtio on modernin hyvinvointivaltion perusta.

Hyvinvointivaltiota perustellaan samanlaisin ajatuskuluihin kuin Hegel perusteli eettistä valtiota. Hyvinvointivaltio pystyy ottamaan

kokonaisuuden edut paremmin huomioon kuin yksilöt ja yritykset. Hyvinvointivaltio tekee valtiosta tasa-arvoisen ja suojelee ihmisiä ennakoimattomilta riskeiltä ja vaaroilta. Hyvinvointivaltio takaa kansalaisilleen hyvän, turvallisen ja eettisesti vahvan yhteiskunnan, jossa on tunnistettavissa totalitaarisen valtion piirteitä.

Pluralistinen ja elitistinen valtio

Pluralistinen valtio ja elitistinen valtio ovat kehittyneet liberaalin valtion ja eettisen hyvinvointivaltion vanavedessä. Liberaali valtio on taannut niille oikeusvarmuuden, mielipiteen, ilmaisun ja kokoontumisen vapaudet (Dahl 1998, 85–86). Eettinen hyvinvointivaltio on tarjonnut niille mahdollisuuden tavoitella erilaisia hyötyjä ja puolustaa etujaan erilaisia lainsäädäntöhankkeita vastaan demokraattisia periaatteita noudattaen. (Naurin 2001). Nämä ominaisuudet erottavat pluralistisen ja elitistisen valtion aristokratiasta, oligarkiasta, monarkiasta ja muista pienten ja suljettujen vähemmistöryhmien hallitsemista maista (Dahl 1998, 90).

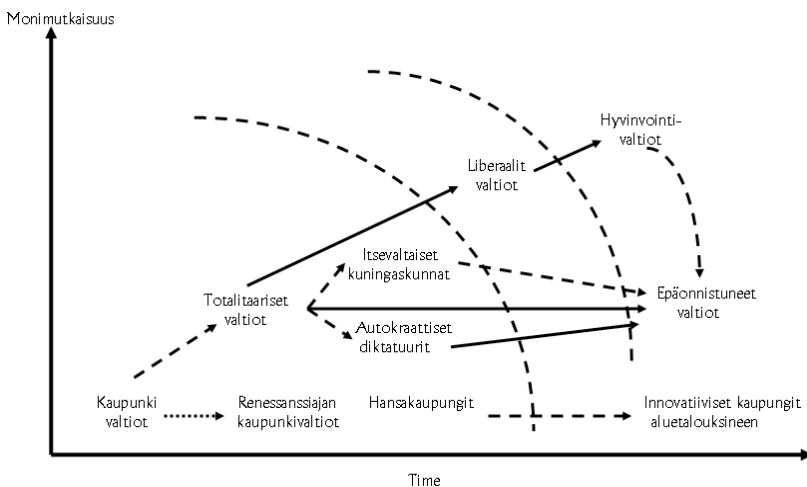
Pluralistisessa valtiossa (polyarchy) monet erilaiset ryhmät kilpailevat keskenään poliittisesta vallasta ja näkyvyydestä. Mitä useammat ryhmät kilpailevat keskenään politiikan tuotoksista, sitä pluralistisempaa yhteiskuntaa voidaan pitää. Elitistisessä valtiossa vain muutamat ryhmät käyttävät merkittävää poliittista valtaa (Kolb 1978, 55). Ne päättävät keskinäisin neuvotteluin kansalaisille tarjottavista politiikan arvoista ja tuotoksista.

Epäonnistuneet valtiot

Valtiot voivat myös epäonnistua ja taantua poliittisesti, taloudellisesti ja sosiaalisesti. Valtio on epäonnistunut, kun se ei pysty tarjoamaan kansalaisilleen tiettyjä peruspalveluita, demokraattisia perusoikeuksia eikä varmistamaan maan sisäistä ja ulkoista turvallisuutta (Eizenstat ym. 2005). Epäonnistuneet valtiot eivät pysty vastaamaan liberaalin valtion perustehtävistä. Epäonnistuneita valtioita on tapana kutsua

myös heikoiksi valtioiksi. Historiallisten kokemusten mukaan totalitaarisilla ja hyvinvointivaltioilla on suuri todennäköisyys epäonnistua (Lanngby 1993). Epäonnistuneissa valtioissa mieli- ja pakkovalta lisääntyy ihmisten välisissä suhteissa.

Huolimatta edellä sanotusta autokraattiset valtiot ovat yllättäen tulleet takaisin, ja ne haastavat sekä hyvinvointivaltion että pluralistiset valtioideat. Historioitsija Azar Gat (2007) väittää artikkelissaan *The Return of Authoritarian Great Powers*, että Kiinan ja Venäjän taloudellinen kehitys haastaa autoritaarisella kapitalismillaan menestyksellisesti taloudellisen globalisaation ja liberalismia suosivan talousjärjestyksen ja perustuslaillisen hallintojärjestyksen. Kuvio 1 havainnollistaa edellä esitettyä.

Kuvio 1. Yleiskuva valtioiden kehityksestä

Valtioiden kehittämisen keskeisin ongelma ja ratkaisu

Artikkelin toisessa osassa huomio kohdistetaan vain yhteen valtioon, eettiseen hyvinvointivaltioon, joka on hallitseva valtiomuoto Suomessa

ja läntisessä Euroopassa ja tavoiteltava olosuhde etenkin epäonnistuneiden valtioiden kansalaisille. Kysymys on siitä, kuinka eettistä hyvinvointivaltiota voidaan kehittää niin, että se hyödyttää mahdollisimman tehokkaasti yhteiskuntaa.

Eettisen hyvinvointivaltion kehittäminen on perustunut pääsääntöisesti seuraaville hyvin ongelmallisille ajatusrakennelmille. Ensinnäkin valtion kehittämisen painopiste on ollut sen organisaatiossa, johtamisessa, taloudenhoidossa ja päätöksentekokyvyssä. On ajateltu, että näissä asioissa tapahtuva myönteinen kehitys muuttuu automaattisesti myönteiseksi yhteiskunnalliseksi kehitykseksi. Näin asia ei kuitenkaan välttämättä ole, sillä niissä aikaansaadusta edistyksestä on vielä hyvin pitkä matka yhteiskunnalliseen kehitykseen.

Toiseksi valtiota on verrattu itsenäisesti toimivaan organisaatioon kuten yritykseen tai kansalaisjärjestöön. Vaikka valtio on organisaatio ja sitä on kehitettävä organisaationa, on muistettava, että valtion vastuulla on koko yhteiskunta, jonka sisäiset syy- ja seuraussuhteet ylittävät moninkertaisesti suurimmankin yrityksen vastuulla olevat asiat. On todennäköistä, että tästä kokonaisuudesta ei kenelläkään voi olla riittävästi tietoa ja ymmärrystä.

Kolmanneksi on oletettu, että valtio pystyy valtaoikeuksillaan toteuttamaan tehokkaasti ja nopeasti haluamansa tavoitteet. Juuri tässä on yksi tärkeimmistä valtion suosion syistä. On kuitenkin tärkeää huomata, että ihmiset voivat reagoida valtion toimenpiteisiin eri tavoin kuin valtio olisi toivonut. Hyvää tarkoittaessaan valtio voi myös tuottaa pahaa. Tästä seuraa, että poliittiset päättäjät vedetään mukaan sellaisiin ongelmiin, joita he eivät osanneet ennakoida ja joiden käsittelyyn heillä ei ole ollut kunnollista tilaisuutta varautua.

Edellä sanotun perusteella eettisen hyvinvointivaltion kehittämisessä on oletettu, että valtion puolesta valintoja tekevät ihmiset tuntevat yhteiskunnan kehitykseen olennaisesti vaikuttavat syy- ja seuraussuhteet ja pystyvät vaikuttamaan niihin. On kuitenkin realistista olettaa, että he eivät ole, eivätkä voi koskaan ollakaan, perillä edes kaikkein relevanteimmista yhteiskunnan kehitykseen vaikuttavista syy- ja seuraussuhteista.

Poliittisten päättäjien on mahdotonta tietää vastauksia kysymyksiin, joihin heidän pitäisi kyetä vastaamaan yhteiskuntaa koskevia valintoja tehdessään. Onko tällä hetkellä käytössä oleva tuotantotekniikka paras mahdollinen? Millaisia tarpeita kansalaisilla voi olla lähitulevaisuudessa ja kuinka niitä palveleva tuotanto voidaan organisoida ja jakelu järjestää? Kuinka paljon niukkoja voimavaroja olisi allokoitava erilaisiin tarpeisiin ja tulevaisuutta koskeviin odotuksiin?

Valtion kehittämisen ongelma on siten tiedollinen eli epistemologinen. Kukaan ei voi hankkia itselleen sellaista tietämystä, että hän pystyisi vaikuttavasti määrittämään yhteiskunnan kehityksen suunnan. Ihmisten tietämättömyys on korjaamatonta huolimatta heidän henkilökohtaisista ominaisuuksistaan, koulutuksestaan ja kokemuksistaan. Päättäjien eettisten vakaumusten arvokkuus ei korvaa heidän tietämättömyyttään.

Valtiovallan käytössä oleva tietämys on parhaimmillaan vain rajallista, tilannekohtaista, hetkellistä ja henkilökohtaista. Se ei ole niin objektiivista, laaja-alaista, kestävää ja perusteltua kuin väitetään ja toivotaan. Oletamus, että ajattelijat ja tutkijat voivat tuottaa päättäjille tällaista tietämystä yhteiskunnan kehittämiseksi, on epärealistinen.

Rajallisen, tilannekohtaisen, pettävän ja henkilökohtaisen tiedon varassa on hyvin ongelmallista kehittää lainsäädäntöä, muokata ihmisten mieliä ja päättää yhteiskunnan kehityksen painopisteistä ja suunnasta. Poliittiset päättäjät, jotka uskovat omaavansa objektiivisen, laaja-alaisen, kestävän ja perustellun tietämyksen, vievät yhteiskunnan Robespierren sanoin ”uudelle taipaleelle, jota kukaan ei ole kulkenut teidän edellänne” (Talmon 1973, 189). He unohtavat, että on helpompaa asettaa kunnianhimoisia poliittisia tavoitteita ja luoda utopioita kuin toteuttaa ne (Dahl 1998, 74). Tässä problematiikassa hämmentävää ei ole se, että ennusteiden tiedetään osoittautuvan usein virheellisiksi, vaan se, että virheiden esiintymisen todennäköisyydestä ei olla lainkaan perillä (Taleb 2007).

Jos yhteiskunta on valtiolle – suunnittelijoilleen – tuntematon, sen sisällölliselle kehittämiselle on etsittävä uutta lähestymistapaa, joka ottaa huomioon kaikkien ihmisten rajallisen tietämyksen. Mitä ei

voida tietää, sitä ei voida myöskään suunnitella. Kun yhteiskunnallisia olosuhteita ei tunneta, niiden olisi siksi annettava järjestää itsensä. (Hayek 1998, 112–114.)

Kun yhteiskunnan annetaan järjestäytyä omalakisesti, etsitään ratkaisua seuraavaan hyvinvointivaltioillisessa keskustelussa lähes ole-mattomalle huomiolle jääneeseen ongelmaan: Millaiset instituutiot palvelevat yleistä hyvinvointia ilman keskitettyä suunnittelua ja oh-jausta (Menger 1985)? Kun valtion sisällölliset toimenpiteet yhteis-kunnan kehittämiseksi ovat osoittautuneet ongelmallisiksi, huomio olisi kohdistettava automaattisiin sopeutusmekanismeihin (Harisalo & Rajaniemi 2013).

Acemoglu ja Robinson (2013) aloittavat suurta suosiota saavut-taneet kirjansa *Why Nations Fail* kuvaamalla Arizonan osavaltiossa olevaa Nogalesin kaupunkia, jonka toinen puoli kuuluu Meksikolle ja toinen Yhdysvalloille. Meksikon puoleisessa Nogalesissa ihmiset elävät köyhyydessä, pelossa ja turvattomuudessa, täysin päinvastaisissa olosuhteissa kuin Yhdysvaltain puolella huolimatta maan monista sisäisistä ongelmista. Acemoglu ja Robinson selittävät näitä eroja mai-den välisillä erilaisilla automaattisilla sopeutusmekanismeilla. Samat tekijät erottivat aikoinaan entiset sosialistimaat läntisen Euroopan teollisuusmaista. Automaattisilla sopeutusmekanismeilla ei ollut tilaa Afrikan ja Aasian köyhissä maissa.

Ferguson (2013) on toinen tutkija, joka korostaa automaattisten sopeutusinstituutioiden merkitystä taloudellisen kehityksen mahdollis-tajana tai tuhoajana. Hän on haluton hyväksymään vetoamista yksit-täisiin tekijöihin kuten deregulaatioon, julkisten menojen karsimiseen ja julkisten palveluiden kilpailuttamiseen vakavien yhteiskunnallisten ongelmien (esim. finanssi- ja pankkikriisi) selityksinä. Fergusonin mukaan ongelmat pysyvät ja jopa pahenevat, koska valtiot tekevät edellä mainittuja asioita kiinnittämättä huomiota automaattisten sopeutusmekanismien toiminnan ehtoihin ja edellytyksiin.

Mitä ovat automaattiset sopeutusinstituutiot tai -mekanismit? Ferguson (2013, 100) mainitsee seuraavat esimerkit:

- poliittisen järjestelmän vaikuttavuus
- juridisen viitekehyksen tehokkuus
- omistusoikeuden suojan tehokkuus
- verojärjestelmän selkeys
- lainalaisuuden periaate
- työsuhteen perustamisen, muuttamisen ja lopettamisen joustavuus
- laki, joka on järkevä, vakaa ja ennustettava

Acemoglu ja Robinsonin (2013, 364) mukaan Yhdysvallat ja läntiset teollisuusmaat ovat henkisesti ja taloudellisesti vauraita, koska ne sallivat ihmisten hyvinvointia ilman keskitettyä ohjausta palvelevien automaattisten sopeutusmekanismien kehittyä ja juurtua osaksi niiden poliittista ja taloudellista kulttuuria. Automaattisten sopeutusmekanismien juurruttaminen kansakuntaan on aikaa ja huolenpitoa vaativa prosessi, jossa eri maiden kokemukset voivat vaihdella huomattavasti. Automaattiset sopeutusinstituutiot mahdollistavat tehokkaan mutta pääsääntöisesti ennakoimattoman reagoinnin yhteiskunnallisiin ongelmiin ja haasteisiin.

Harisalo ja Rajaniemi pitävät automaattisina sopeutusmekanismeina mm. perustuslain sitomaa hallintovaltaa ja julkisen vallan tehtävien – palveluiden, sääntelyn ja tulonsiirtojen – rajoitettua käyttöä. Heille demokratia, joka suojelee kansalaisia vaihtuvien enemmistöjen mielivallalta, on myös automaattinen sopeutusmekanismi. He uskovat, että tässä tarkoituksessa kansalaiset äänestävät aktiivisemmin kuin siinä moraalittomassa prosessissa, jossa ryhmille jaetaan etuja muiden kustannuksella. Harisalolle ja Rajaniemelle yrittäjäyys, vahvat omistusoikeudet ja vapaa hintajärjestelmä ovat ihmisten hyvinvoinnille ratkaisevan tärkeitä automaattisia sopeutusinstituutioita.

Tällä alueella uusin tulokas on Fukuyaman (2014) tutkimus *Political Order and Political Decay: From the Industrial Revolution to the Globalization of Democracy* nojaa vahvasti ajatukseen kansakunnan ja valtion välisiä suhteita välittävistä automaattisista instituutioista, jollaisina hän pitää mm. demokratiaa, lainalaisuuden periaatetta ja

markkinataloutta. Fukuyaman mielestä huolenpito yhteiskuntaa palvelevista instituutioista on vaativa tehtävä ja altis monille väärinkäyttöille.

Automaattiset instituutiot ja tiedolla johtaminen

Valtiovallan vastuulla ovat monet yhteiskuntaa palvelevat automaattiset sopeutusinstituutiot. Ne auttavat ihmisiä arvottamaan syy- ja seuraussuhteita ja tekemään omia valintojaan mahdollisuuksien kirjon ja olosuhteiden muuttuessa. Ne mahdollistavat näkemyksellisyyden, oivalluskyvyn, päätösvallan hajauttamisen ja uuden tiedon tuottamisen. Vastuuta näistä asioista on mahdotonta keskittää millekään organisaatiolle.

Automaattiset sopeutusmekanismit auttavat ihmisiä selviytymään olosuhteissa, joissa heillä ei ole täydellistä – eikä edes riittävää – tietämystä. Näitä mekanismeja kehittäväällä valtiolla ei voi olla tietoa siitä, millaisissa tilanteissa ja millaisin tuloksin ihmiset käyttävät niitä hyväkseen. Ne eivät palvele mitään tiettyjä tavoitteita tai tarkoituksia. Ne palvelevat ennalta tuntemattomia, toistaiseksi keksimättömiä tavoitteita ja tarkoituksia. Siksi niiden arvo on riippumaton ajankohtaisista poliittisista tavoitteista.

Yhteiskunnat, joissa ihmiset voivat erilaisissa tilanteissaan tukeutua automaattisiin instituutioihin, menestyvät taloudellisesti, sosiaalisesti ja kulttuurillisesti paremmin kuin maat, joissa niitä käytetään spesifien tavoitteiden edistämiseen tai ne hylätään kokonaan. Jälkimmäiseen ryhmään kuuluvat entiset sosialistimaat, nykyiset Arabimaat ja eettiset hyvinvointivaltiot. Jos nämä maat haluavat ratkaista ongelmansa, niiden olisi luovuttava valitsemastaan toimintatavasta.

Paradoksaalisesti automaattisten sopeutusinstituutioiden toiminnassa korostuu tietämättömyyden hallinta eikä niinkään ajatus siitä, että tietyillä tekniikoilla voitaisiin varmistaa luotettava tieto yhteiskuntaa hyödyttävän toiminnan perustaksi.

Lopuksi

Tällä hetkellä ratkaisuja Suomen ongelmiin haetaan julkisen toiminnan sisällöllisestä kehittämisestä, käytäntö, jota on menestyksestä kokeiltu useita vuosikymmeniä. On ilmeistä, että yhteiskunnan ongelmat selittyvät pääosin julkisen vallan erilaisilla toimenpiteillä. Jos asia olisi toisin, yhteiskunnallisia ongelmia ei pitäisi enää olla, ei ainakaan nykyisessä laajuudessa. Ratkaisuja näihin ongelmiin olisi ryhdyttävä etsimään edellä yleisesti kuvatuista automaattisista sopeutusinstituutioista ja annettava niiden tuottaa ratkaisut tunnistettuihin ongelmiin.

Kirjallisuus

- Acemoglu, Daron & Robinson, James A. (2013). *Why Nations Fail: The Origins of Power, Prosperity and Poverty*. London: Profile Books.
- Andersson, Åke E. (1985). *Kreativitet StorStaden Framtid*. Bokförlaget Prisma. Värnamo.
- Bastiat, Frederick (1996). *The Law*. The Foundation for Economic Education, Inc. Irvington-on-Hudson, New York. Julkaistu ensimmäisen kerran 1850.
- Dahl, Robert A. (1998). *On Democracy*. New Haven & London: Yale University Press.
- Eizenstat, Stuart & Porter, John Edward & Weinstein, Jeremy (2005). Rebuilding Weak States. *Foreign Affairs*. January/February, 2005.
- Ferguson, Niall (2013). *The Great Degeneration: How Institutions Decay and Economies Die*. London: Penguin Books.
- Fukuyama, Francis (2004). *State Building: Governance and World Order in the 21st Century*. New York: Cornell University Press.
- Fukuyama, Francis (2011). *The Origins of Political Order: From Prehuman Times to French Revolution*. New York: Farrar, Strauss and Giroux.
- Fukuyama, Francis (2014). *Political Order and Political Decay: From the Industrial Revolution to the Globalization of Democracy*. New York: Farrar, Strays and Giroux.
- Gat, Azar (2007). The Return of Authoritarian Great Powers. *Foreign Affairs*. July/August.
- Harisalo, Risto & Rajaniemi, Jani (2013). *Liberaali valtio – toimiva yhteiskunta: Tutkimus valtiosta automaattisten sopeutusmekanismien edistäjänä*. Tampere University Press. Tampere.

- Hayek, Friedrich A. (1960). *The Constitution of Liberty*. London: Routledge.
- Hayek, Friedrich A. (1998). *Kohtalokas ylimieli*. Jyväskylä: Art House.
- Jacobs, Jane (1970). *The Economy of Cities*. New York: Vintage Books.
- Kolb, Eugene J. (1978). *A Framework for Political Analysis*. New Jersey: Prentice-Hall, Inc. Englewood Cliffs,
- Langby, Elisabeth (1993). *Vinter i välfärdslandet*. Södertälje: Brombergs.
- Masuda, Yoneji (1990). *Managing in the Information Society: Releasing Synergy Japanese Style*. Oxford: Basil Blackwell.
- Menger, Carl (1985). *Investigations into the Method of the Social Sciences with Special Reference to Economics*. New York University Press. New York.
- Julkaistu ensimmäisen kerran 1883).
- Mises, Ludwig von (1985). *Liberalism in the Classical Tradition*. The Foundation for Economic Education, Inc. Irvington-on-Hudson, New York.
- Mumford, Lewis (1989). *The City in History: Its Orgins, Its Transformations, and Its Prospects*. A Harvest/HBJ Book. San Diego.
- Naurin, Daniel (2001). *Den demokratiska lobbyisten*. Boreå. Finland.
- Ohmae, Kenichi (1995). *The End of the Nation State: The Rise of Regional Economies*. New York: The Free Press.
- Popper, K. R. (1974). *Avoin yhteiskunta ja sen viholliset*. Keuruu: Otava.
- Taleb, Nassim Nicholas (2007). *The Black Swan: The Impact of the Highly Improbable*. London: Penguin Books.
- Talmon, J. L. (1973). *Totalitaarinen demokratia: Alkuperä ja synty*. Keuruu: Otava.
- Toffler, Alvin (1990). *The Third Way*. London: Pan Books.
- Turun Sanomat 13.6.2004. Hansaliitto purjehtii taas.
- Vincent, Andrew (1987). *Theories of the State*. New York: Basil Blackwell.
- Weber, Max (1992). *Kaupunki*. Tampere: Vastapaino.